

פסח שני: המוצא מהמחנק

בצדק העיר ר' שמשון רפאל הירש שעיקרי האמונה היהודית כתובים על דפי הלוח העברי. הם כתובים בצורות שונות, במיזוג המיוחד בין שנת החמה לחודשי הירח הקובעים את מבנה הלוח, בהתייחסות לעונות שנה, ובעיקר במערכת הימים המיוחדים המצויינים על הלוח. במערכת זאת יש רמות שונות. בקצה האחד מחזורי החגים, המועדים וימי הזיכרון, בקצה השני ימים המודגשים בצניעות, מהם אנו מתעלמים או סתם שוכחים. אחד הימים הצנועים האלה "נולד" בפרשתנו. מסופר בה כי היו "אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם, וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח" בימים שנועדו לכך, "ד-ט"ו בניסן. כידוע, המשתתפים בזבח הפסח חייבים להיות טהורים. אנשים אלה היו טמאים כי עסקו במצווה חשובה, טיפלו במתים. אי האפשרות להיטהר עד להקרבת הפסח הייתה עבורם טראומטית. במצוקתם הם פונים למשה: "וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הֵהֱמָה... לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת קֶרְבִּי ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל?" הקב"ה נענה לבקשתם, מתוך כך נולד יום חדש בלוח העברי, 'פסח שני': "אִישׁ אִישׁ כִּי יְהִי טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֻקָּה... וַעֲשֵׂה פֶסַח לֵה' בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי", דהיינו ב"ד אייר. קרבן הפסח שיובא אז, יהיה דומה לפסח הראשון "עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֻהוּ, לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר, וְעֵצָם לֹא יִשְׂפְּרוּ בּוֹ כָּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח וַעֲשׂוּ אֹתוֹ". יהיה זה דומה, אך לא זהה. ב'פסח שני', חמץ ומצה משמשים בו בערבוביה.

לכאורה לפנינו טקסט הלכתי נוסף. החסידות התעמקה בהם, ומתוך כך גילתה את החבוייה בו. היטיב להאיר משמעות זו ר' נתן, תלמידו וסופרו של רבי נחמן מברסלב (לקוטי הלכות חושן משפט, הלכות גבית חוב, הלכה ג). ר נתן עמד על שני ההיבטים המופלאים שבפרשה: הבקשה והתשובה. רק בקשת האדם הביאה לנתינת המצווה: "שמצוה זו לא נתנה על ידי משה עד ששאלו הטמאים", אלא שמאחורי שאלתם ההלכתית חבוי רובד קיומי. שואל אותה אדם שהוא טָמֵא לְנֶפֶשׁ, כשהטומאה הריטואלית היא סמל לטומאה הנפשית. שואל אותה אדם המצוי בְּדֶרֶךְ רְחֻקָּה, "בדרך רחוקה מאוד מה' יתברך". שאלתם פירושה בקשת דרך "כי אף על פי שטמאתי את נפשי ונתרחקתי מה' יתברך, אף על פי כן אני שואל עצה ותחבולה איך להתקרב לה' יתברך, כי בודאי יש עצה גם בשבילי". הם קוראים 'לָמָּה נִגְרַע', למה אין לנו חלק בקהילת האמונה, הם שואלים "אֵיךָ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ". לדברים אלה יש הקשר דתי ברור. הם שואלים על אפשרות הקרבה להקב"ה והדושיח עמו. אלא שבקשות "הָאֲנָשִׁים הֵהֱמָה" נכונות גם בטווח רחב הרבה יותר. הן מתייחסות גם למצוקות הנפשיות, למחנק הדיכאון היכול לאמלל בני אדם, לייאוש, האם יש מהם מוצא? התשובה לשאלות מצויה בבשורת ה'פסח-שני', לאפשרותה של הזדמנות נוספת, להיתכנות התיקון: "וְזֶה בַּחֲנִינַת פֶּסַח שְׁנִי... שְׁבֹזָה מִרְמִזִּין שֶׁאֵין שׁוֹם יֵיאוֹשׁ בַּעוֹלָם". עיקרון דתי זה חייב לחזור לכל רקמות הקיום האנושי. הייאוש אסור באיסור מוחלט. והשלב הראשון

מצוי בעצם השאלה 'למה נגרע', בדרישה הנדרשת מכל אדם לא לאבד את התשוקה לטוב, התשוקה לשנות את המציאות לטובה, תשוקה שיש עמה תקווה ושכר.

המאבק נגד הייאוש הוא אחד מיסודות שיטתו של רבי נחמן מברסלב. הוא פונה לאדם המרגיש עצמו במחנק, לאסיר המצוי בחדר חשוך ללא מוצא (ליקוטי מוהר"ן, מהדורא קמא, קיב): "ודע", הוא אומר לו, "שיש פתחים הרבה בחושך הזה לצאת משם", אלא שפעמים רבות "האדם הוא עיוור, ואין יודע למצוא הפתח". האמנם יש פתחים? כן! אותם הפתחים דרכם נפל האדם למאסר האיום הזה, "וכיון שנמצא שם פתחים – היינו הפתחים שנפל על ידם", קיימת "יכולת לצאת". לאנשים אלה נקרא הנביא (ישעיה מט, ט): "לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו". מסוגלים אתם אסורים לצאת, ואתם השוכנים המסתתרים בחושך, מסוגלים להחשף להיגלות. כאן נעוצה משמעות המלים הקלאסיות: "ה' אורי וישועי", יש אור ויש ישע.

ואולי נכון להוסיף פסקה חסידית אחרת, הפעם משל רבי צדוק הכהן מלובלין (דברי סופרים, טז): "אין ליהודי להתייאש משום דבר, בין בעניני הגוף... בין בעניני הנפש... וכל בניין האומה הישראלית היה אחר היאוש הגמור דאברהם ושרה זקנים... מאת ה' היתה זאת... כי זה כל האדם הישראלי! להאמין שאין להתייאש כלל". והוא מוסיף באוזנינו: "וכן הישועה דלעתיד".